

Layihənin İstiqaməti: Azərbaycanın dövlətçilik tarixinin, milli adət-ənənələrinin, elm və mədəniyyətinin təbliği

№ 5 (1853) 10 yanvar 2019-cu il

Şərq musiqisinin incisi

Seyid Şuşinski 1889-cu il aprelin 12-də Şuşa qəzasının Horadiz kəndində anadan olub. Musiqiçilərin hörmətlə "Ağa" deyə üz tutduğu Seyid Şuşinskinin tam adı Mir Möhsün Ağa Seyid olub. Seyid nəslindən olduğuna görə ona "Ağa" deyə müraciət ediblər.

Uşaqlıq

Balaca Seyid atasını uşaq yaşlarından itirdiyindən onun tərbiyəsi ilə xalası Məşədi Hürzad məşğul olub. Dövrünün savadlı və açıqfikirli qadını olan Məşədi Hürzad Qarabağın qadın toylarında xanəndəlik edərmiş.

İlk təhsilini mədrəsədə alan Seyid, dini mərasimlərdə və xalq şənliklərində çıxış edir. Seyidin peşəkar xanəndə kimi tanınmasında Azərbaycan xanəndəlik sənətinin beşiyi olan Şuşa mühitinin həlledici rolu olmuşdur.

Nadir və gözəl səsə malik Seyid Şuşinski xanəndəlik sənətinin sirlərinə yiyələnmək üçün iki il Mir Möhsün Nəvvabın yanında oxumuşdu. Onun xanəndə kimi yetişməsinə Cəbbar Qaryağdıoğlu'nun böyük təsiri olmuşdur. O, Seyid Şuşinski Şərq musiqisinin incisi adlandırmışdı.

Qısa arayış

Seyid yüksək diapazonlu səsi və muğamları düzgün, səlis oxumaq qabiliyyəti ilə dinləyiciləri, hətta, məşhur xanəndələri heyran qoymuşdu. Seyidin muğam öyrənməsində əmisi Məşədi Seyidəlinin böyük əməyi olmuşdur. O, Seyidin musiqi təhsili ilə məşğul olur, Sədinin, Hafizin, Füzulinin və Zakirin şeirlərini Seyidə əzbərləyib, muğam üstündə oxudarmış. Seyid Şuşinski ifa üçün mürəkkəb muğam olan "Cahargah"ı xüsusilə böyük məhərrətlə oxuyardı, özü də həmişə onu "maye"dən yox, "Mənsuriyyə"dən başlayardı.

Seyid həyatının son illərində, yaşı artıq 74-ü ötmüş olsa da, "Mənsuriyyə"ni eyni şövqlə oxuyarmış. O, öz ifaçılığında klassik şairlər-Hafiz Şirazi, Məhəmməd Füzuli, Seyid Əzim Şirvaninin qəzəlləri ilə yanaşı, Hüseyn Cavidin və Mir-

zə Ələkbər Sabirin şeirlərinə müraciət edərli.

Seyid 1911-ci ilədək Şuşada yaşamışdı. Həmin il o, toy məclislərinin birində Məşədi Cəmil (böyük bəstəkar Fikrət Əmirovun atası) Əmirovla tanış olur. O, Şuşinskinin ifasını bəyənib və özünü onu Gəncəyə aparıb.

"Ağa" gənclilərin də sevimlisinə çevrilir, o qədər məşhurlaşır ki, onu Tiflisdə çağırırlar. Tiflis o zamanlar Qafqazda mədəni həyatın mərkəzi sayılırdı. Beləliklə, Seyid Tiflisdə köçərək, 1919-cu ilədək orada yaşayırdı. 22 yaşlı xanəndə bu həyata həvəslə qatılır, teatrlara gedir, tamaşalararası fasilələrdə konsertlər verirdi.

Mirzə Cəlilin dostu

O, ömrünün 60 ilini Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin inkişafına həsr edir, gözəl səsi ilə xalqımızın sevimli müğənnisi olub, Yaxın və Orta Şərqdə şöhrət tapır. Seyid Şuşinski, Mirzə Cəlil, Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev, Hüseyn Cavid, Hüseyn Ərəblinski kimi sənətkarlarla dostluq etmişdi. Molla Nəsrəddinin bir neçə nömrəsinin çıxmasına maddi yardım göstərmişdi.

S.Şuşinskinin ilk çıxışı 1908-ci ildə Şuşalılar qarşısında "Yay klub"unda olmuşdur. Məşhur xanəndə İslam Abdullayev həmin konserti belə xatırlayır: "Biletlər bir həftə qabaq satılıb qurtarmışdı. Axşam saat 9-da konsert başlandı. Cəbbar, Qasım, Məşədi Məmməd, Həmid və Keçəçioğlu oxuduqdan sonra Azad bəy Əmirov gənc Seyidin "Mani" oxuyacağını elan etdi. Sonra Seyid "Bayatı-Şiraz" oxutdular. Seyid "Bayatı-Şiraz"ın "Xavərən" şöbəsinə "Qatar"a keçəndə nəinki dinləyiciləri, hətta məşhur xanəndələri belə heyran etdi. Çünki "Xavərən"dən "Qatar"a keçmə xanəndədən zil səsdən başqa, həm ustalıq, həm

də cəsarət tələb edir. Gənc Seyidini ustalıqla bir muğamdan başqa bir muğama keçməsi, doğrusu, mənə möcüzə kimi göründü. Seyid tarın son pərdələrindən aşağı enərək, təkrar zəngülələr vuranda, Cəbbar əlindəki qavalı kənara qoyub, böyük bir heyret içərisində Seyidə tamaşa edirdi. Seyid dəstgahı qurtarıb ayağa qalxdıqda salondakı tamaşaçılar uzun zaman gənc xanəndəni alqışladılar. Camaat sakitləşmirdi. Nəhayət, xan sarayında xidmət etmiş, şəhərdə hörmətli şəxslərdən biri Xanlıq Muxtar iki dəfə göyə güllə atdıqdan sonra tamaşaçılar sakit oldular. Keçəçioğlu Məhəmməd əlini göyə qaldırıb deyir: "İlahi, şükür yaratdıgına!.." Seyid üçüncü dəfə "Şəkər oğulun şikəstəsi"ni oxutdular. Sonra Cəbbar Qaryağdıoğlu səhnəyə qalxıb Seyidi bağrına basaraq, gözləri yaşarmış halda dedi: "Camaat! İndi mən ölsəm də, daha qəmim yoxdur, çünki məndən sonra Seyid vardır". Sonrakı çıxışlarının birində isə Cəbbar Seyidin oxumağından rıqətlənərək öz qavalını

ona bağışlamışdı və onu Şərq musiqisinin incisi adlandırmışdı. Bəlkə də "2-ci xanəndə" adlandırılması bundan irəli gəlir...

Musiqi təhsili...

O gündən Seyidin şöhrəti artır, onun cazibəli səsinə dinləməyə hamı can atırdı. Əmisi Məşədi Seyidəli Seyidin toylarında oxumasına icazə vermirdi ki, o hələ uşaqdır, Seyid xanəndəlik etməkdən əvvəl, musiqi aləminin sirlərini öyrənməlidir. Ona görə klassik Şərq muğamlarını və xalq musiqisini dərinlən öyrənmək üçün Seyidəli gənc Seyidi Nəvvabın yanına aparır. Seyid Nəvvabın hücrəsində iki ildən artıq musiqi təhsili alır. 1910-cu ildə Nəvvab gənc Seyidə şənliklərdə, musiqi məclislərində oxumasını məsləhət görür.

Yaradıcılığı

Seyid Şuşinski yaradıcılığında Hafiz Şirazi, Məhəmməd Füzuli, Seyid Əzim Şirvani qəzəlləri ilə yanaşı, Hüseyn Cavidin və Mirzə Ələkbər Sabirin şeirlərinə də müraciət edirdi. Sabirin "Millət necə tarac olur-olsun, nə işim var" şeirini "Muxalif"də oxuyardı. Seyid Şuşinski siyasi-ictimai mövzuda şeir və qəzəl oxuyan, xalq mübarizəyə çağıran ilk xanəndə olmuşdur. O, bir sıra mübariz ruhlu mahnılar da oxumuşdur. "Ayıl ey millət", "Mən bir türkəm", "Millət istərsə" və s.

Ümumiyyətlə, Seyid Şuşinski böyük mesənət idi, o dövrün teatr aktyorlarına çox kömək etmişdi, özü də aktyor kimi bir sıra rolları oynamışdı. Seyid Şuşinski "Cahargah"dən başqa "Mahur", "Nəva", "Məsnəvi", "Osmani", "Arazbarı", "Heyratı" kimi muğamların gözəl ifaçısı idi. O, novator sənətkar olaraq, bir çox muğamları birləşdirib onları yeni variantda oxumuşdur. ("Rast-Humayun", "Qa-

tar-Bayati", "Şur-Şahnaz") "Rast"da və "Kürdi-Şahnaz"da "Dilkeş"i ilk dəfə Seyid Şuşinski ifa etmişdi.

1911-1919 illərdə Seyid Şuşinski Tiflisdə fəaliyyət göstərmiş, xanəndəlik sənətini daha da təkmilləşdirmiş, onun bədii zövqü və səhnə ustalıq formalaşmışdı.

Məşhur xanəndə Əbülhəsən xan İqbal Sontanla tanışlığı da onun ifaçılıq üslubunda əhəmiyyətli iz buraxmışdır. Bu illərdə o, Azərb. bəstəkarlarının muğam operalarında çıxış etmişdir. 1913-1914 illərdə Seyid Şuşinski "Ekstrafon" səhmdar cəmiyyəti tərəfindən iki dəfə Kiyev şəhərinə dəvət edilərək səsi vala yazılmışdır. Onun oxuduğu "Cahargah", "Nəva", "Bayatı-İsfahan", "Humayun", "Rast", "Mahur", "Zabul", "Şahnaz", "Mirzə-Hüseyn seğahi" muğamları, "Mani", "Arazbarı", "Mənsuriyyə" zərbi muğamları musiqi xəzinəmizdə bənzərsiz sənət əsərləri kimi özünəməxsus yer almışdır.

Xanəndənin oxuduğu "Cahargah" muğamı öz ifaçılıq təsiri ilə fərqlənmişdir. S.Şuşinski "Cahargah" muğam dəstgahını yüksək zirvədən - zil şöbə olan "Mənsuriyyə"dən başlayırdı ki, bu da muğama döyüş ruhu aşılayırdı. S.Şuşinskinin yaradıcılığının sonrakı dövrü Bakı ilə bağlı olmuşdur.

Bu dövrdə onun müəllimlik fəalliyəti genişlənir. 1926 ildə Üzeyir Hacıbəyovun təşəbbüsü ilə ADK-da, sonra isə ADMM-də muğam sinfində müəllimlik etməyə başlayır. O, bir sıra görkəmli xanəndələrin müəllimi olmuşdur. Seyid Şuşinski bəstəkarlara da çox kömək edərək, muğam sahəsindəki bilikləri ilə bölüşmüşdür.

Xüsusilə simfonik muğam janrında əsərlərini ("Şur", "Kürd-ovşarı") yara-dəkən Fikrət Əmirov Seyid Şuşinskinin sənətindən bəhrələnməmişdir. Seyid Şu-

şinski daim yeniliyə can atır, öz yaradıcılığını yeni keyfiyyətlərlə zənginləşdirməyə çalışırdı. O, bir çox muğamlara yeni guşələr əlavə etmiş, bir çox muğamları birləşdirib oxumuşdu. Bunlardan "Rast-Humayun", "Qatar-Bayati", "Şur-Şahnaz" dəstgahları diqqətəlayiqdir. Seyid Şuşinskinin görkəmli bəstəkarımız Fikrət Əmirovun ilk dəfə yaratdığı və dünyada şöhrət qazandığı "Şur" və "Kürdi-Ovşarı" simfonik muğamlarının yazılmasında məsləhətçi kimi böyük köməyi olmuşdu.

Son

Dahi bəstəkar Üzeyir Hacıbəylinin məsləhəti ilə Seyid Şuşinski musiqi təhsil ocaqlarında muğam dərsləri deyir, gənc nəsillə muğamın sirlərini öyrədirdi. Görkəmli bəstəkarımız, Fikrət Əmirovun ilk dəfə yaratdığı və dünyada şöhrət qazanmış "Şur" və "Kürdi-Ovşarı" simfonik muğamlarının yazılmasında məsləhətçi kimi Seyid Şuşinskinin böyük köməyi olmuşdu.

Zəngin yaradıcılıq yolu keçmiş, Qarabağ xanəndəlik məktəbinin ən böyük simalarından biri olan Seyid Şuşinski musiqi xadimi, pedaqoq, Xalq Artisti, Əməkdar Müəllim kimi Azərbaycan milli musiqi mədəniyyətinin inkişafında çox mühüm rol oynamışdır. Görkəmli xanəndə 1965-ci ildə vəfat etmiş, Fəxri xiyabanda dəfn olunmuşdur.

Oğuz Ayyaz

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ YANINDA KÜTLƏVİ
İNFORMASIYA VASİTƏLƏRİNİN İNKİŞAFINA
DÖVLƏT DƏSTƏYİ FONDUNUN
MALİYYƏ YARDIMI İLƏ